

KÉZFOGÁSOK

GIACOMO SCOTTI

A CIGÁNY

Gyermekkoromban csodáltam az egyenruhákat és a katonákat. Szaladtam minden menet után, különösen ha ott haladt el a katonazenekar is. Mi, gyerekek felsorakoztunk a szakasz végén és — ahogy talán a világ összes gyermekei teszik — zenéltünk mi is, üres tepsiken kezünkkel vertük az ütemet.

Alkalmam volt mindennap látni a katonákat, mert Nolában jártam iskolába, egy kisvárosban, amelynek akkor tizenötezer lakosa volt és tizezer katonája. Nola, a katonai körzetparancsnokság székhelye, ahol a tengerészeken kívül minden fegyvernem képviselve volt.

A katonák a fiúk jó barátai voltak, különösen a szegény gyerekekkel barátkoztak. Étkezéskor, délben, este, sok szutykos és rongyos fiú gyűlt össze a kaszárnya kapuja előtt. A katonák katonakenyeret adtak, levest vagy néhány húsdarabot és spagettit öntöttek a fiúk bádogdobozába. Két katonával voltam különösen jóban: az egyik Molise tartományból származó fiatal paraszt, akit sűrűn láttunk, amint katonaszekéren a környező falvakat járja; a másik egy Nicola nevű cigány volt Bariból.

1943. szeptember 9-én este, amikor a rádió közölte Olaszország és a szövetségesek között megkötött fegyverszünetet, nem történt semmi és mégis annyi minden történt. Arra emlékszem például, hogy egész éjjel harangoztunk. Savinában laktam, Nolában pedig azon az éjjelen történt valami. Ezt csak másnap tudtam meg, amikor odaértem.

Nolában megöltek három németet.

Szeptember 10-én, Avellinóból egy német harcokocsioszlop és néhány gépkocsi érkezett Nolába. A menetoszloppal egy SS őrnagy is érkezett. Az őrnagy bement a kaszárnyába, felsorakoztatta az ottmaradt olasz katonákat és elrendelte, hogy harmincan lépjenek ki a sorból, a többieket pedig elküldte a fenébe.

Senki sem mozdult, csak a sorok zárultak össze, amíg a harminc katona, akiket a németek kiválasztottak, jobbra, a kaszárnya kerítéséhez ment. Köztük volt a molisei katona és Nicola is.

— Undorodom tőlük! — mondta Nicola és a földre köpött. A többiek a sorban hallgattak. Tegnap még arra gondoltak, hogy hamarosan hazamennek. „Vége a háborúnak!” kiabálták. „Szégyen!” mondta az olasz tábornok. Azt mondta, meg kell várni a németeket, mert velük szilárd egyezményt kötöttek. Ennek ellenére az éj folyamán mintegy ezer katona elszökött. Egyes csoportok megütköztek a németekkel és három németet megöltek.

Amikor a németek Nolába érkeztek, a laktanyában csak nyolcszáz katona és a tábornok maradt.

A tábornok római köszöntéssel tisztelgett. A német őrnagy mérgesen az arcába vágta: „Tetves árulók!”

Azután, míg a katonákat sorba állították, a tábornok a többi tiszttel együtt eltűnt.

Egy öreg orvoskapitány Nicola mellett állt a sorban.

— Most elmegyünk — mondta a kapitány —, elmegyünk örökre.

— Mit törődöm veled! Undorodom tőlük! — mondta a cigány. De lehet, hogy közben a falujára gondolt, amely nem házából állt, hanem mészkőbe vájt barlangokból, valahol Pugliában, a tenger közelében. A kócos és maszatos fiúkra, az anyákra és nővérekre gondolt, akik jövődöt jósoltak. Senki sem mondta neki, hogy életét így fogja bevégezni. De jobb így. Csak egy dolgot sajnált: a szép fényes, ragyogó gyöngyházzal és rubinnal kirakott gitárt, amelyet a kaszánya hálótermében a tarisznyájában hagyott.

A többi huszonkilenc is csendben sok mindenre gondolt. Főleg édesanyjukra. A halál előtt legtöbben az édesanyjukra gondoltak.

— Milyen buta halál! — morogja egy katona a cigány mellett. A molisei erős fiatal paraszt szólt, aki néhány hónappal azelőtt nősült. Májusban hívták be katonának, most pedig meg kell halnia.

— Milyen hülye halál! A feleségem gyereket vár.

Aztán elhallgatott. Lehet, hogy eszébe jutott a lakodalom, amely a hegyekben uralkodó régi szokás szerint három napig tartott. A menyasszonynak tút, cémát, gyűszűt ajándékozott, tőle pedig mezőgazdasági szerszámokat kapott. Ez hagyomány, szertartás. A lány szülei nem egyeztek bele a házasságba, ezért miután a házat beszórta hamuval, megszőktette a lányt. Így, az az ő anyja védnöksége alá került és megtartották a lakodalmat, amely három napig tartott. Egy cigányasszony fiúgyereket jósolt nekik.

Elhangzott a parancs, hogy forduljanak meg. A géppuskás németek a harminc ember mögé álltak. Néhány katona ledobta katonasapkáját. Fekete és ősz hajú fejek látszottak...

— Üdvözlő anyámat! — kiáltotta a Molise tartományból való fiatal paraszt, és mintha sírás szorongatta volna a torkát. Valószínűleg valamely földijének szólt.

Néhány német szó hangzott el. Este volt.

A levegő átlátszóan tisztán és illatosan hatott. A hold is ott fénylett Nola egén. A káplán közelebb lépett az elítéltekhez. Végigment a soron, mindenkinél megállt. A halálraítéltek hallgattak, a pap zavart és meghatott volt. Azután egyesekkel csendben elkezdett beszélni. Minden beszélgetést a kereszt jelével fejezett be. Némelyiküket meg is ölelte.

— Nincs mit mondanom neked, testvér — szólt Nicola a paphoz. — Adj egy cigarettát, ha van nálad.

A káplán odanyújtotta a cigarettát és meggyújtotta.

— Szoktál-e Bariban járni? — kérdezte Nicola a paptól.

— Talán majd elmegyek — szólt a pap.

— Ha sikerül, vedd el, és vidd haza a gitáromat. A tarisznyában van a címem. Ott vannak anyám levelei is, amelyeket nekem íratott.

Felhangzott a második német vezényszó. A káplán félrehúzódott, a géppuska pedig lekaszálna a harminc katonát.

* * *

A németek lőttek és elmentek. Elmentek azok a katonák is, akiket a géppuska megkímélt. A laktanya kiürült, a levegő tiszta és illatos volt.

Nicola nem halt meg mindjárt. Két golyó ütötte át a tüdejét, de még élt. A fűvön vonszolta magát, vérezve, hogy elérje a...

Nem jutott messzire.

Reggel, amikor a fiúkkal a laktanya elé értünk, hogy igazi puskákat vigyünk játéknak, egy halom hullát találtunk a laktanyafal tövében. Csak egy halott feküdt vagy ötven méternyire a többitől, a fűvön. Nicola, a cigány.

Nolában sokan ismertük, mert Nicola a katonai élelmezésnél szolgált mint árubeszerző. Igazi cigány volt, cigány, aki az olasz szürkészőld katonaruhában furcsán festett.

Amikor elhatározták, hogy a halottakat eltemetik, akadt valaki, aki azt tanácsolta, hogy ne vigyék őket a temetőbe. Ha a németek meglátják a temetést, a sok koporsót egymás után sorban és mögöttük a sok embert, akkor... Nos, senki sem tudta, hogy mit tennének, de minkenki félt. Így hát egy közös sírgödört ástak és oda temették a halottakat.

A pap, aki az utolsó áldásra készült, így szólt:

— A cigányt ne, nem volt katolikus, nem mehet a többivel.

— De amikor meg kellett halni, meghalt a többivel — válaszolta valaki.

Az emberek azt mondták:

— Persze, ő is úgy halt meg, mint a többi, keresztény ő is — és nem engedték elkülöníteni. Akkor a pap azt mondta:

— Jól van, tegyétek oda őt is.

De először megáldotta azokat, akik a rakáson voltak. Ahhoz, aki ötven méterrel arrább feküdt, nem ment oda.

Amikor a cigány testét is a gödörbe tették, egy cigányasszony lépett oda, mondott néhány érthetetlen szót és furcsa jeleket rajzolt a levegőbe.

Mindannyian megértettük, hogy a cigány is megkapta a végtiszteletet.

Teste a molisei paraszt teste mellé csúszott. A felnőttek, javarészt asszonyok, akik a gödört körülállták, vinnyogtak, mint a kutyák, és elfordították a fejüket. Nem tudom, miért, de egyáltalán nem féltem a halottaktól. Nem tettek rám benyomást. Elindultam megnézni a cigányt és láttam, hogy a nagy termetű katonával majdnem összeölelkezve fekszenek. A cigány feje a katona vállán nyugodott, mintha csak pihenne. Ekkor betemették a gödört, kövekkel, földdel. A sírt egyetlen nagy kereszttel jelölték meg.

Fordította: *SZEBASZTIAN URBÁN Katalin*